

1

Desna ruka moga oca nije se završavala šakom, nego koštanim kvrgom u visini lakta. Zamislite obris do debla okrenanog drveta. Takav je očev patrljak. Koža mu je zategnuta preko kosti, ugurana, namrštena u rupu u kojoj bi trebalo da bude zglob. Udubljeni ožiljak liči na ogrebotine kakve dečaci prave kremenom na ledu – mala nepravilna rupa, vlažnjikava od ogavnog gnoja. Ruka mu je retko bila suva, i gotovo stalno ga je bolela. S godinama (govorio je) kao da njegovo beskorisno i nezazvano seme nalazi puteve iz tela manje prijatne nego što bi on želeo. Vadio je taj gnoj, uvaljan i spužvast, iz uglova očiju kad se probudi. Gnoj mu se taložio na jeziku i razvlačio se u dugačka vlakna kad govori ili se smeje. U belim čirevima izbijao mu je na usnama, na bedrima, između nožnih prstiju. Sušio mu se i stvrdnjavao u nozdrvama. I stvarao je sluzave barice u naborima njegovog patrljka.

Izmišljao je bajke da objasni svoju sakatost. Ruku mu je otkinuo pijani izgladneli putnik kome se umesto ruke prividelo pile. Ili mu je otpala na rođenju, kad su žene izgubile strpljenje nakon probdevene noći i prejako ga povukle. Ili mu je ruku iščupala životinja – niko ne zna koja. Jednim ugrizom.

Ja – njegova kći i jedino dete – prihvatila sam najčešće ponavljane i najpodrobnije opisivane pojedinosti kao istinite. Bile su manje bajkovite od ostalih pripovesti, a njegovo

pripovedanje bilo je lišeno naglašene izveštačenosti, izvija-nja obrva, nemirnih pokreta jedine ruke, zloslutnih tonova u glasu. Bio je sitan i mlad. Plima je crtala krstove po pešča-nom sprudu. Paprat je bila smeđa od krvi. Mogu sve da pre-pričam doslovce.

U zoru su neki ljudi dojahali da trguju. Rekli su da žele vrhove za strele i koplja i nešto alata. Čuli su da se u našem selu prave najbolji vrhovi za oružje. A šta nude u zamenu? Kamenoresci su uzaludno tražili pogledima jelenske čereke, kože, piliće, sireve, korpe dvozrne pšenice – uobičajenu robu za razmenu. Ovi ljudi nisu imali ništa od svega toga. Nosili su samo lukove i palice. Sjašite na ivici sela, rečeno im je. Osta-vite konje dečacima na staranje. Ali odbili su, i ujahali pravo među kuće. Pljeskali su rukama kao deca, izvikivali prostote i pretnje. Ovo je trampa koju su ponudili: za vrhove strela i kopalja i za alatke obećali su da neće napadati selo godinu dana. Pristanite, rekli su, ili ćemo vam oduzeti selo.

„Naravno, mi smo prosto okrenuli leđa“, rekao je moj otac. „Što se nas ticalo, mogli su do mraka da viču, mašu palicama i propinju se na konjima ispred naših vrata. Neka uzmu naše selo i njegov kamen. I šta će onda? Umeju li da ga obrađuju? Mogu li da načine ono što žele od smrskanih, nezgrapnih komada tvrdog kremenja koje donosimo iz naših kamenolo-ma?“ Ponovio nam je proročanstvo našeg sela – nedodirlji-vi smo jer posedujemo dar kamena. Ako spoljašnji svet želi samo divljački da udara, mrviti i čekića, onda mu je svaki kamen dobar. Ali kad ljudi poželevi više, kad poželevi da budu i seku, da režu i paraju, da uklone meso s unutrašnjosti kože kako bi sašili odeću, kad poželevi harpune i strele dovoljno lake i oštre da polete i ubiju, kad poželevi da požanju snop žita jed-nim jedinim zamahom srpa, onda ti ljudi, ti zemljoradnici, konjanici, ribari, drvodelje, neće moći bez nas, i bićemo bez-bedni. „Naše veštine učinile su nas nadmenima“, rekao je moj otac. „Ali, neka se istina izrekne. Svako može da jaše konja i razmahuje štapom. Za to ima ljudi na pretek.“

Na svoju nesreću, išao je kući s obale kad su se došljaci praznih ruku vraćali iz sela. Nosio je vreću sa desetak ostriga, koje je za vreme oseke povadio nožnim prstima iz peska na sprudu. Voleo je da ide tom živahnom stazom što kroz paprat vodi od strmih obalskih stena, voleo je da mu vetar nosi kapljice vode u leđa, pljučka i šapuće: „Idi kući, svom domu i vatri. Idi kući.“ Zato nije bio raspoložen – a ni u prikladnim godinama – da posumnja u jahače, niti da se otkotrlja u žbunje kad su ga pozvali da im priđe.

Ovde možda valja umetnuti sliku mog oca, papratišta, jahača i mora. Imao je sedam godina. Iako je bilo njegovih vršnjaka, pa i mlađe dece, koji su mišićima i težinom sazreli, on je još bio pupoljak, grančica; laktovi su mu – tada je još imao oba – bili tanji od podlaktica, a grudi pljosnate i bezoblične poput komada škrljca. Rođaci su mu govorili da mu je lice neposlušno i sanjarsko, i ta mešavina ih je mnogo ljučila. Možda je ta izazovna ravnodušnost njegovog lica i navela jahače na svirepost. Priterali su konje oko njega, a jedan jahač pružio je ruku da uzme ostrige. Moj otac je bio sitan i brz, i nije se plašio konja. Otkotrljao se ispod kobile i nestao u grmlju. A onda im se ponovo pokazao; cerio im se stojeći na steni kojoj konji nisu mogli da priđu.

Slika je nepotpuna. On nije video, a ja tek sada mogu da ga zamislim i smestim malo podalje od konja, još jednog čoveka koji je sjahao, nategao luk i namestio strelu. Pogodila je dečaka, moga oca, u ruku ispod lakta, u krivinu mesa koja je ostala da visi s kosti poput paučine. Probila je kožu, ali se nije zarila. Letela je neujednačeno. Vrh joj je bio pretežak i pregrub za vitku trsku tela. Probila je kožu, i kozji iscedak, ježevno mleko ili srebrna rosa, šta god da je poslužilo kao otrov, pomešalo se s njegovom krvlju, pa je gotovo umro.

Kad vam otrov uđe u telo, bolje je krvariti nego ne krvariti. Moj otac je podigao sopstveni nož do ručnog zgloba i načinio rez, oklevajući, preko tri žile ispod kože.

Ispričaj nam pojedinosti, rekli bismo mi, njegovi slušaoci. Ispričaj nam ponovo kako ti je krv kuljala poput brdskog izvora niz ruku, u vreću, na ostrige, kako je okolina od zelenkastosmeđe postala crvena, kako su se listovi lepili za zgusnutu krv dok si padao sa stene. Ispričaj nam i o bogatom rastinju koje bi izniklo tu gosteći se tvojom krvlju. Kakve bi se gljive, jestive i otrovne, kakvi crvi, kakve muve bi se zapatile tamo da si prosto pao, da nisi ponovo ustao na noge?

Onaj što je sjahao, strelac, jedva dvostruko stariji od mog oca, doteturio se kroz paprat da uzme strelu i, ko zna, možda i da dokrajči tog dečaćića. Moj otac je imao dovoljno pameti da shvati značenje palice kojom je strelac mahao, i dovoljno snage da utekne.

Glas moga oca, većtog pripovedača, utihnuo bi dok nabraja sve što mu je ubrzalo bekstvo. Paprat im je pucketala pod nogama kao drva u plamenu; strelčeva ugažena paprat stizala je dečakovu. Žagor jahača i njihovih konja. Vetar: „Idi kući. Idi u selo. Svom domu. I svom kamenu.“ Očeva pluća, njegova krv, njegov lakat. Odluke za budućnost koje je doneo. Njegov jezik, suv i otekao od straha.

U jednom trenutku strelac je stigao do stene s koje je otac pao, pa je morao da odabere hoće li nastaviti poteru, ili će stati i potražiti tu trsku s otrovnim kamenim vrhom. Svet je pun dečaka koje može da juri i ubija, ali strela je vredna. Ona može ponovo da izvede svoj težak vijugav let, još deset, još dvadeset puta. Dečake ne možeš jesti, ali strela može da zaustavi jelena, foku, kokošku. Strela može da se trampi za malo meda, recimo, ili za kožu. Niko ništa neće dati za mrtvog i mršavog dečaka. Zato je strelac prekinuo poteru i kleknuo u grmlje. Gde je njegova strela? Našao je ostrige. Obrisao je krv s njih o mahovinu i travu i strpao ih u vreću. A onda je počeo da obrađuje zelenilo svojom palicom, udario je okolo u krugovima i tražio uglačanu crveno-žutu dršku strele. Nije je našao. Nije ni mogao. Moj otac ju je držao u zdravoj ruci i trčao je s njom u selo.

Ne znam koji inat, koji budalasti nagon ga je naterao da zastane i podigne je s tla. Ali, dok se sav krvav vraćao svom narodu, imao je nekakav osećaj pobeđe, osećaj da je dvostruko razbesneo došljaka s lukom. „Izgubio je trku, a izgubio je i strelu“, rekao je otac. „Mala nadoknada za krv i ostrige koje sam ja izgubio, i za njegov otrov u mojoj ruci.“

Njegovi susedi dodavali su vrh strele od ruke do ruke, mahali glavama i smejali se. Poznavali su taj kamen. Sivi pešćar. Uzet je iz hrpe šljunka, škriļjca i blatnog kamena, na nekoj obali, a obradio ga je neki neznalica. Evo zaravnjenja gde su kamen udarali. Evo pukotine u dnu strele. Evo mesta gde je kameni čekić udario kamen i poslao krhotine i prašinu u oči nekog, nema sumnje, mišićavog i užurbanog radnika, koji nije shvatio jednostavnu istinu da se kamenje ne lomi snagom čekića. Kamen je kao oklop ostrige, kao orah. Trapa-vi snažni udarci će ga smrviti. Jedan blagi, dobro naciljani udarac u drveni klin, i on se otvara poput kapije.

I kako je grubo to oruđe! I dete bi napravilo bolje. Nije ni čudo što su konjanici želeli trampu kad su im sve kamenje i strele ovako loši. Vratice se oni, nema sumnje, s boljim ponudama nego što su pretnje. Ako se vrate, a moj otac preživi, od strelca će se zatražiti nekakva nadoknada.

Neću vas zamarati sećanjima moga oca na groznicu i bol koji su usledili. Spasao je sebi život, pričalo se, jer se isekao ispod rane od strele. Sav otrov se razminuo. Ali, izgubio je mnogo snage, a rane su sporo zarastale. Zglob šake i lakat su mu otekli, a prsti se ukočili i počeli da drhte. Do podneva boja kože mu se izmenila, a kad pritisne podlakticu, bistra voda s mirisom vlažne zemlje izbijala je kroz posekotine na površinu. Uskoro se bol premestio u mišicu, a ispod lakta nije osećao ništa. Tada su mu rekli da mu se ruka mora odseći ili će umreti.